

О.О. Попов – студент V курсу військово-юридичного факультету
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого;
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. кафедри фінансового права України
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого **О.А. Лукашев**

ПРИНЦИП НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Конституція України основною функцією Національного банку України визначає забезпечення стабільності національної грошової одиниці [3]. Відповідно до ст. 2 Закону України “Про Національний банк України” НБУ є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим законом та іншими законами України [2].

Центральний банк у будь-якій державі є особливим органом. Це зумовлено специфічним правовим статусом, делегуванням низки функцій: забезпечення стабільності грошової одиниці; проведення грошово-кредитної політики; емісія грошей і організація їх обігу; рефінансування комерційних банків. Основною функцією центральних банків є забезпечення стабільності національної валюти. В конституціях окремих держав зустрічаються формулювання основної функції центрального банку як забезпечення стабільності цін.

Законодавче закріплення статусу НБУ як особливого центрального органу державного управління визначає ступінь його незалежності від вищих органів державної влади. У Конституції Російської Федерації (ч. 2 ст. 75) встановлено, свою основну функцію (захист і забезпечення стійкості рубля) Центральний банк Російської Федерації здійснює незалежно від інших органів державної влади [4].

Застосування терміну “особливий центральний орган державного управління” при визначенні статусу НБУ на думку В.Л. Кротюка є не зовсім вдалим, оскільки передбачає його включення до системи органів виконавчої влади [5, с. 36]. Дозволимо собі не погодитися з позицією авторитетного фахівця та наведемо два аргументи. По-перше, визнання НБУ особливим центральним органом державного управління відповідає державно-управлінській сутності діяльності центрального банку. Виконання НБУ передбачених законом функцій є реалізацією державного управління у грошово-кредитній сфері. По-друге, у такий спосіб законодавець підкреслює неприналежність НБУ до жодної з гілок державної влади.

Проблема місця центрального банку в системі державних органів є предметом наукової дискусії. На підставі аналізу положень Конституції Російської Федерації, Г.А. Тосунян і О.Ю. Вікулін зазначають, що Банк Росії є самостійною ланкою єдиної системи державної влади Російської Федерації, до якої можуть бути входити федеральні органи державної влади, які не належать до органів законодавчої, виконавчої чи судової влади [6, с. 42]. На наш погляд, визнання центрального банку органом державної влади є

порушенням конституційного принципу розподілу влади. Саме тому ми вважаємо, що саме закріплення статусу НБУ як особливого центрального органу державного управління є обґрунтованим підходом законодавця.

Проблема взаємовідносини НБУ з вищими органами державної влади, зокрема з Кабінетом Міністрів України, є вельми актуальною в контексті використання коштів банку при формуванні доходів державного бюджету України. Бюджетний кодекс України (ч. 6 ст. 15) містить заборону щодо фінансування дефіциту Державного бюджету України за рахунок емісійних коштів НБУ [1]. Саме тому уряд використовує інші способи залучення коштів НБУ до держбюджету.

Для успішного виконання своєї основної конституційної функції НБУ є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законом випадках – також за рахунок Державного бюджету України. НБУ не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов'язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Первісна редакція ч. 3 ст. 5 Закону України “Про Національний банк України” передбачала внесення банком до суми перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами з метою покриття дефіциту Державного бюджету України. Відповідно до чинної норми НБУ за підсумками кожного кварталу поточного року у разі перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами вносить до 20 числа місяця наступного за звітним кварталом позитивну різницю до Державного бюджету України поточного року. Позитивна різниця перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками четвертого кварталу вноситься до Державного бюджету України поточного року на підставі затвердженого кошторису доходів та витрат Національного банку України до 10 грудня поточного року.

Позитивна різниця між сумою перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, затвердженою у звіті про виконання кошторису Національного банку за підсумками року, та сумою перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, внесеною до Державного бюджету України протягом звітного року, вноситься до Державного бюджету України до 20 січня наступного за звітним року [2].

Література

1. Бюджетний кодекс України [Текст] від 21 червня 2001 р. № 2542-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37–38. – Ст. 189.
2. Про Національний банк України [Текст] : Закон України від 20 травня 1999 № 679-IV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
3. Конституція України [Текст] від 26 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Конституция Российской Федерации [Текст] Официальное издание. – М. : Юрид. лит., 1997. – 64 с.
5. Кротюк, В. Л. Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз [Текст] / В. Л. Кротюк. – К. : Ін Юре, 2000 – 236 с.

6. Тосунян, Г. А. Деньги и власть. Теория разделения властей и проблемы банковской системы [Текст] / Г. А. Тосунян, А. Ю. Викулин. – М. : Дело, 2000. – 224 с.